SILA Model: การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาจริยธรรมของคนในสังคมดิจิทัล

SILA Model: The Integration of Buddhist Principles with Ethics Development in Digital Society

พระปลัดมานะ ฐิติสีโล

Phraoalad Mana Thitiseelo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์

Kanchanaburi Sripaibool Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Manavipassana@gmail.com

Retrieved: March 18, 2026; **Revised:** March 23, 2026; **Accepted:** March 28, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาจริยธรรมของคนในสังคมดิจิทัล โดยศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมและจริยธรรมร่วมสมัย ในประเด็นแนวคิดการบูรณาการ หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคน จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัล และแนวทางการสังเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาจริยธรรม ผลการศึกษาพบว่า ประการแรก แนวคิดการบูรณาการเป็นกระบวนการเชื่อมโยงความรู้จากหลายศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าเชิงปฏิบัติ โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักความเชื่อมโยง หลักความสมดุล และหลักการสร้างคุณค่าเพิ่ม ประการที่สอง หลักพุทธธรรมสำคัญที่สามารถนำมาใช้พัฒนาคนในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย หลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอริยสัจ 4 ซึ่งแต่ละหมวดมีบทบาทเฉพาะในการพัฒนาจริยธรรมตั้งแต่ระดับบุคคลถึงระดับสังคม ประการที่สาม จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัลจำเป็นต้องครอบคลุมทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต การเคารพสิทธิผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประการที่สี่ การสังเคราะห์หลักพุทธธรรมกับจริยธรรมร่วมสมัยนำไปสู่การพัฒนา SILA Model ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ 4 มิติ ได้แก่ S การรู้ตนเองผ่านหลักไตรสิกขา I ความสมานฉันท์ระหว่างบุคคลผ่านหลักสังคหวัตถุ 4 L การเจริญเมตตาผ่านหลักพรหมวิหาร 4 และ A ปัญญาที่ยืดหยุ่นผ่านหลักอริยสัจ 4 องค์ความรู้ดังกล่าวได้มาจากการสังเคราะห์หลักธรรมทั้ง 4 หมวดเข้ากับสภาพปัญหาจริยธรรมในสังคมดิจิทัล 4 ด้าน จนได้กรอบแนวคิดที่เป็นวงจรพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับบุคคลสู่ระดับสังคม

คำสำคัญ: การบูรณาการ; หลักพุทธธรรม; การพัฒนาจริยธรรม

Abstract

This academic article aims to study the approaches for integrating Buddhist principles with ethics development in digital society. The study examines the Tipitaka, commentaries, and relevant academic literature on Buddhist doctrines and contemporary ethics, focusing on the concept of integration, Buddhist principles for human development, ethics for human

development in digital society, and the synthesis of Buddhist principles for ethics development. The findings reveal four key insights. First, integration serves as a systematic process of connecting multidisciplinary knowledge to generate new practical frameworks, grounded in three core principles: connectivity, balance, and value creation. Second, key Buddhist principles that can effectively develop individuals in digital society comprise the Threefold Training, the Four Sublime States, the Four Bases of Social Solidarity, and the Four Noble Truths, each serving a distinct role in ethics development from the individual to the societal level. Third, ethics for human development in digital society must encompass four dimensions: integrity, respect for others' rights, social and environmental responsibility, and peaceful coexistence. Fourth, the synthesis of Buddhist principles with contemporary ethics leads to the development of the SILA Model, an integrative four-dimensional framework consisting of Self-awareness through the Threefold Training, Interpersonal harmony through the Four Bases of Social Solidarity, Loving-kindness cultivation through the Four Sublime States, and Adaptive wisdom through the Four Noble Truths. This body of knowledge derives from synthesizing all four categories of Buddhist doctrines with four areas of ethical challenges in digital society, resulting in a continuous developmental cycle from the individual to the societal level.

Keywords: Integration; Buddhist Principles; Ethics Development

บทนำ

จริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนและสังคม เพราะเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่ช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความรับผิดชอบ และอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข จริยธรรมมีความหมายครอบคลุมทั้งหลักศีลธรรม ความประพฤติ และกฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของมนุษย์ในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข Keown (2005) ชี้ว่าจริยธรรมไม่ใช่เพียงกฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติตาม แต่เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพทั้งในมิติความคิด การกระทำ และความสัมพันธ์กับผู้อื่น การพัฒนาประเทศใดก็ตามที่มุ่งเน้นเพียงมิติทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีโดยละเลยมิติทางจริยธรรมย่อมนำไปสู่ปัญหาสังคมที่รุนแรง เนื่องจากความเจริญทางวัตถุที่ปราศจากจิตสำนึกทางศีลธรรมกลับกลายเป็นเครื่องมือที่ขยายความเหลื่อมล้ำและบั่นทอนสวัสดิภาพของผู้คน ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) กำหนดให้การพัฒนาคนเป็นเป้าหมายสำคัญ โดยเน้นการสร้างคนคุณภาพที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมดิจิทัลที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างรวดเร็ว ผู้คนเชื่อมต่อกันผ่านอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ตลอด 24 ชั่วโมง โมเดลภาษาขนาดใหญ่ เช่น GPT-4 และ Claude สามารถสร้างเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับมนุษย์ได้ และปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทในทุกภาคส่วนของชีวิต สภาพสังคมดิจิทัลเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อทั้งร่างกายและจิตใจของคนอย่างลึกซึ้ง ในด้านร่างกาย การใช้เทคโนโลยีอย่างไม่มีขอบเขตก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ เช่น การนอนไม่หลับจากแสงสีฟ้า โรคจากพฤติกรรมเนือยนิ่ง อาการปวดคอและหลังจากการก้มมองหน้าจอเป็นเวลานาน และการเสพติดหน้าจอที่ส่งผลต่อพัฒนาการของสมอง โดยเฉพาะในเด็กและวัยรุ่น ในด้านจิตใจ การรับข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้นตลอดเวลานำมาซึ่งความเครียด ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า การเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นผ่านภาพลวงในโลกออนไลน์ และความรู้สึกโดดเดี่ยว

ท่ามกลางฝูงชนเสมือน งานวิจัยของ Kabat-Zinn (2005) พบว่าการเสพติดเทคโนโลยีทำให้มนุษย์สูญเสียความสามารถในการมีสติอยู่กับปัจจุบัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสุขภาวะทางจิตและการตัดสินใจทางจริยธรรม

นอกจากผลกระทบทางร่างกายและจิตใจแล้ว สังคมดิจิทัลยังก่อให้เกิดวิกฤตจริยธรรมในหลายมิติ ค่านิยมเชิงวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่แพร่กระจายผ่านสื่อดิจิทัลทำให้ผู้คนแสวงหาความสุขทางวัตถุมากกว่าความสุขทางจิตใจ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันยังคงรุนแรง การรังแกทางไซเบอร์ การเผยแพร่ข่าวปลอม การใช้ถ้อยคำสร้างความเกลียดชัง และการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลกลายเป็นปัญหาที่แพร่หลาย ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทางจิตใจและจริยธรรมของคนไม่ได้เจริญเติบโตในทิศทางเดียวกับความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยี (สุภาพร มากแจ้ง, 2560; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2564)

พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ได้ให้หลักธรรมคำสอนที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาจิตใจและจริยธรรมของมนุษย์ หลักพุทธธรรมมิได้เป็นเพียงคำสอนเชิงศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นหลักปรัชญาที่ลึกซึ้งซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเป็นสากล เข้าถึงได้ด้วยเหตุผล และมุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ Payutto (1995) อธิบายว่าพุทธธรรมเป็นระบบความจริงตามธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับกฎแห่งเหตุและผล มิใช่บัญญัติที่ต้องเชื่อตามศรัทธาโดยไร้เหตุผล จึงสามารถนำมาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ได้โดยไม่ขัดแย้ง Rahula (1974) เสริมว่าคำสอนของพระพุทธเจ้ามุ่งตรงไปที่การพัฒนามนุษย์ให้เป็นอิสระจากอวิชชาและกิเลส ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาทางจริยธรรมทั้งปวง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาจริยธรรมจึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและคุณธรรมให้แก่คนในสังคมดิจิทัล ช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติ มีปัญญา และสามารถรับมือกับความท้าทายในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (นิพนธ์ ศศิธร, 2562)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งศึกษาและนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาจริยธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เห็นแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขวิกฤตจริยธรรมในสังคมดิจิทัล โดยศึกษาเป็นประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดการบูรณาการ หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัล จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัล และการสังเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาจริยธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนและสังคมในปัจจุบัน

แนวคิดการบูรณาการ

1. ความหมายและหลักการของการบูรณาการ

การบูรณาการ หมายถึง กระบวนการเชื่อมโยง ผสมผสาน และหลอมรวมความรู้ แนวคิด หรือวิธีการจากหลายศาสตร์หรือหลายแหล่งเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือแนวทางปฏิบัติที่มีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในบริบทของการพัฒนาจริยธรรม การบูรณาการหมายถึงการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาเชื่อมโยงกับแนวคิดจริยธรรมร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดกรอบแนวคิดที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาจริยธรรมในสังคมดิจิทัลได้อย่างแท้จริง (นิพนธ์ ศศิธร, 2562) การบูรณาการมิใช่เพียงการนำสิ่งต่าง ๆ มาวางเรียงกัน หากแต่เป็นการหลอมรวมจนเกิดสิ่งใหม่ที่มีคุณค่ามากกว่าผลรวมของส่วนประกอบแต่ละส่วน

การบูรณาการมีหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก หลักความเชื่อมโยง คือการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์ต่าง ๆ ที่ดูเหมือนแยกส่วนกัน ในกรณีนี้คือการมองเห็นจุดบรรจบระหว่างหลักพุทธธรรมกับทฤษฎีจริยธรรมตะวันตกและปัญหาจริยธรรมร่วมสมัย ตัวอย่างเช่น หลักอหิงสาในพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับหลักสิทธิมนุษยชนในกรอบตะวันตก และหลักมัชฌิมาปฏิปทาเชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประการที่สอง หลักความสมดุล คือการรักษาสมดุลระหว่างองค์ความรู้ที่นำมาผสมผสาน โดยไม่ให้ส่วนใดส่วนหนึ่ง

ครอบงำจนสูญเสียคุณค่าของอีกส่วน การบูรณาการที่ดีต้องเคารพแก่นแท้ของแต่ละศาสตร์และนำจุดแข็งของแต่ละส่วนมาเสริมกัน ประการที่สาม หลักการสร้างคุณค่าเพิ่ม คือการบูรณาการที่ดีต้องนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่ามากกว่าผลรวมของส่วนประกอบแต่ละส่วน กล่าวคือ ต้องสร้างองค์ความรู้หรือแนวทางปฏิบัติใหม่ที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการศึกษาศาสตร์ใดศาสตร์เดียว

2. จริยธรรมตะวันตกและจริยธรรมแบบพุทธ: ฐานสำหรับการบูรณาการ

จริยธรรมตะวันตกมีแนวคิดหลัก 3 กลุ่มที่เป็นรากฐานสำคัญ ได้แก่ จริยธรรมแห่งคุณธรรมของอริสโตเติล ที่มุ่งพัฒนาอุปนิสัยที่ดีของมนุษย์โดยเชื่อว่าการมีคุณธรรมเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต (Aristotle, 2009) จริยธรรมหน้าที่ (Deontology) ของอิมมานูเอล คานท์ ที่เน้นการปฏิบัติตามหน้าที่ทางศีลธรรมโดยยึดหลักสากลนิยม กล่าวคือ การกระทำถูกต้องทางจริยธรรมก็ต่อเมื่อหลักการที่ใช้ตัดสินใจนั้นสามารถนำไปใช้เป็นหลักสากลได้ และจริยธรรมประโยชน์นิยม ของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อคนหมู่มาก แนวคิดทั้งสามมีจุดแข็งแตกต่างกัน แต่ล้วนมุ่งเน้นที่มิติภายนอกของจริยธรรม คือ พฤติกรรม หน้าที่ และผลลัพธ์

จริยธรรมแบบพุทธมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากจริยธรรมตะวันตกในหลายประการ ประการแรก จริยธรรมพุทธให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม เชื่อว่าเมื่อจิตใจบริสุทธิ์ การกระทำย่อมดีงามตามมา ซึ่งแตกต่างจากจริยธรรมตะวันตกที่มักเน้นที่การกระทำภายนอก ประการที่สอง จริยธรรมพุทธมองเหตุปัจจัยอย่างเป็นองค์รวมตามหลักปฏิจจสมุปบาท เชื่อว่าปัญหาทางจริยธรรมเกิดจากเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน มิใช่จากสาเหตุเดียว ประการที่สาม จริยธรรมพุทธยึดหลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่สุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง (Keown, 2005; Harvey, 2000) ด้วยเหตุนี้ การบูรณาการจริยธรรมพุทธกับจริยธรรมตะวันตกจึงมีศักยภาพในการสร้างกรอบจริยธรรมที่ครอบคลุมทั้งมิติภายใน (จิตใจ เจตนา) และมิติภายนอก (พฤติกรรม ผลลัพธ์) ซึ่งไม่มีกรอบจริยธรรมใดเพียงกรอบเดียวที่ครอบคลุมได้ครบถ้วน

หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัล

พระพุทธศาสนาให้หลักธรรมคำสอนที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2564) ชี้ว่า แก่นแท้ของพุทธธรรมคือการศึกษาที่มุ่งพัฒนามนุษย์ให้เป็นอิสระจากกิเลสและมีปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าบริบทสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร หลักการพื้นฐานของพุทธธรรมที่ว่าด้วยการพัฒนาตนเอง การอยู่ร่วมกัน และการแก้ปัญหาอย่างมีปัญญา ยังคงมีความเที่ยงตรงและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ หลักพุทธธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัลมี 4 หมวดดังนี้

1. หลักไตรสิกขา กระบวนการพัฒนาตนเอง

ไตรสิกขาเป็นหลักการพัฒนาตนเองที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่เชื่อมโยงกัน ศีล คือการฝึกความประพฤติทางกายและวาจาให้เป็นปกติ หมายถึงการมีวินัยในการดำเนินชีวิต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และประพฤติตนอยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรม สมาธิ คือการฝึกจิตให้ตั้งมั่นและสงบ หมายถึงการมีจิตใจที่มั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส และปัญญา คือการฝึกให้เกิดความรู้แจ้งเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หมายถึงการมีวิจารณญาณในการแยกแยะสิ่งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง และตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล

หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยศีลเป็นฐาน สมาธิเป็นกำลังเสริม และปัญญาเป็นเป้าหมายสูงสุด (พระธรรมปิฎก, 2546; Gethin, 1998) ในสังคมดิจิทัล ไตรสิกขามีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะช่วยให้บุคคลมีวินัยในการใช้เทคโนโลยี ไม่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทางที่เบียดเบียนผู้อื่น มีสติสงบนิ่งไม่ถูกครอบงำด้วยกระแสข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้น และมีปัญญาในการแยกแยะข้อมูลจริง-เท็จ ไม่ตกเป็นเหยื่อของข่าวปลอมหรือการหลอกลวงทางออนไลน์ นอกจากนี้ หลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นกระบวนการ

ปฏิบัติในขั้นสมาธิ ช่วยให้บุคคลมีความตระหนักรู้ในตนเองทั้งในด้านร่างกาย ความรู้สึก จิตใจ และความคิด อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาจริยธรรม (Kabat-Zinn, 2005; อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง, 2559)

2. หลักพรหมวิหาร 4 การพัฒนาจิตใจเพื่อการอยู่ร่วมกัน

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมว่าด้วยการดำรงจิตอันประเสริฐ ประกอบด้วย 4 ประการ เมตตา คือความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นจิตที่ปราศจากความมุ่งร้าย กรุณา คือความสงสารและต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ เป็นจิตที่มุ่งขจัดความเดือดร้อนของผู้อื่น มุทิตา คือความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เป็นจิตที่ปราศจากความอิจฉาริษยา และอุเบกขา คือการวางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียง มองสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและความเที่ยงธรรม หลักพรหมวิหาร 4 เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาจริยธรรมในมิติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบต่อสังคม (พระธรรมปิฎก, 2546; Harvey, 2000)

ในสังคมดิจิทัลที่การสื่อสารมักเป็นไปอย่างรวดเร็วและขาดความเห็นอกเห็นใจ คนจำนวนมากพิมพ์ข้อความโจมตีผู้อื่นโดยไม่ได้คิดถึงผลกระทบ เพราะไม่ได้เผชิญหน้ากันโดยตรง พรหมวิหาร 4 ช่วยสร้างจิตสำนึกในการสื่อสารอย่างมีเมตตา ลดถ้อยคำสร้างความเกลียดชัง ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จแทนที่จะอิจฉา และมีใจเป็นกลางไม่ลำเอียงเมื่อต้องตัดสินปัญหาทางจริยธรรม นอกจากนี้หลักกรุณายังเชื่อมโยงกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เพราะเมตตากรุณาในพุทธศาสนาครอบคลุมถึงสรรพชีวิตทั้งหมด มิใช่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น (King, 2009; Dalai Lama XIV, 1999)

3. หลักสังคหวัตถุ 4 เครื่องมือสร้างความสามัคคี

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมว่าด้วยวิธีสร้างความสามัคคีและยึดเหนี่ยวจิตใจ ประกอบด้วย 4 ประการ ทาน คือการให้และแบ่งปัน ทั้งทรัพย์สิน ความรู้ และเวลา ปิยวาจา คือการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ สุภาพ สร้างสรรค์และจริงใจ อัตถจริยา คือการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยการกระทำ และสมานัตตตา คือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม หลักธรรมนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามในองค์กรและสังคม (วรเศรษฐ์ บัวดอก, 2564; พระพรหมคุณาภรณ์, 2559)

ในสังคมดิจิทัลที่ผู้คนมักปฏิสัมพันธ์กันผ่านหน้าจอ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์มีแนวโน้มจะเป็นไปอย่างผิวเผินมากขึ้น สังคหวัตถุ 4 ช่วยรักษาคุณค่าของความสัมพันธ์ที่แท้จริง ทานสามารถประยุกต์เป็นการแบ่งปันความรู้ ทรัพยากร และโอกาสในองค์กรและชุมชน ปิยวาจาเป็นหลักการสำคัญของการสื่อสารออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ มีความจริงใจ และให้เกียรติผู้อื่น อัตถจริยาเป็นรากฐานของจิตอาสาและการทำงานเพื่อส่วนรวม และสมานัตตตาเป็นหลักการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติตามสถานะทางสังคม เชื้อชาติ ศาสนา หรือเพศ องค์กรที่นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังจะสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุคลากร ลดปัญหาความขัดแย้งภายใน และส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2558)

4. หลักอริยสัจ 4 กระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

อริยสัจ 4 เป็นหลักความจริงอันประเสริฐซึ่งเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทุกข์ คือสภาพที่ทนได้ยาก ปัญหาที่ต้องเผชิญ สมุทัย คือเหตุแห่งทุกข์ ซึ่งมีรากเหง้ามาจากอวิชชาและตัณหา นิโรธ คือความดับทุกข์ สภาวะที่ปัญหาได้รับการแก้ไข และมรรค คือทางปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ แนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ หลักอริยสัจ 4 เป็นวิธีการแก้ปัญหาที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะเริ่มจากการสังเกตปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ ตั้งสมมติฐานหรือเป้าหมาย และทดสอบแนวทางแก้ไข (Rahula, 1974; Gethin, 1998)

ในสังคมดิจิทัลที่มีปัญหาจริยธรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งปัญหาจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ การละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล การแพร่กระจายของข่าวปลอม และการเสพติดเทคโนโลยี อริยสัจ 4 ช่วยให้บุคคลมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ที่เป็นระบบ ไม่ตอบสนองต่อปัญหาด้วยอารมณ์ แต่มองปัญหาอย่างรอบด้านและหา

ทางออกอย่างมีปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นรายละเอียดขององค์มรรค ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ตั้งแต่สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ, สัมมาวาจา การพูดชอบ, สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ, สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ, สัมมาสติ ความระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นชอบ จึงเป็นแนวทางปฏิบัติที่สมบูรณ์สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรมในทุกบริบท (พระธรรมปิฎก, 2546)

จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัล

สังคมดิจิทัลกำลังเผชิญวิกฤตจริยธรรมหลายประการ ซึ่งเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และค่านิยมเชิงวัตถุนิยมที่ครอบงำสังคมผ่านสื่อดิจิทัล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2564) จริยธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัลครอบคลุมอย่างน้อย 4 มิติสำคัญ ซึ่งแต่ละมิติมีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก

1. จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต

สังคมดิจิทัลพบปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การโกงในชีวิตประจำวัน การฉ้อโกงทางออนไลน์ การหลอกลวงผ่านแอปพลิเคชันและเว็บไซต์ ไปจนถึงการทุจริตในภาครัฐและเอกชน ดัชนีการรับรู้การทุจริตขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงอยู่ในลำดับที่ไม่น่าพอใจ สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึก ปัญหานี้ทำลายความไว้วางใจในสถาบัน ทำให้ทรัพยากรของสังคมถูกใช้ไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และบั่นทอนขวัญกำลังใจของผู้ที่ปฏิบัติตนอย่างซื่อสัตย์ (สุภาพร มากแจ้ง, 2560) การพัฒนาจริยธรรมด้านนี้จำเป็นต้องปลูกฝังค่านิยมความซื่อตรง การไม่เอาเปรียบผู้อื่น และความกล้าหาญทางจริยธรรมในการปฏิเสธการทุจริตทุกรูปแบบ

2. จริยธรรมด้านการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่น

ในยุคดิจิทัลที่การสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน ปัญหาการรังแกทางไซเบอร์ได้ทวีความรุนแรง โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในโลกออนไลน์ การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายทั้งจากบุคคลและองค์กร การเผยแพร่ข่าวปลอมสร้างความเข้าใจผิดในวงกว้างจนส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจของประชาชน และการใช้ถ้อยคำสร้างความเกลียดชังทำให้สังคมแตกแยก ล้วนสะท้อนถึงการขาดจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) จริยธรรมด้านนี้ต้องครอบคลุมทั้งการสื่อสารอย่างรับผิดชอบ การไม่ละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล การตรวจสอบข้อมูลก่อนเผยแพร่ และการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทุกพื้นที่ ทั้งโลกจริงและโลกเสมือน

3. จริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ค่านิยมเชิงวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่แพร่กระจายผ่านสื่อดิจิทัลทำให้ผู้คนมุ่งแสวงหาความสุขทางวัตถุโดยขาดความรับผิดชอบต่อผลกระทบ สื่อสังคมออนไลน์เต็มไปด้วยเนื้อหาที่กระตุ้นการบริโภค สร้างค่านิยมว่าความสุขเท่ากับการมีสิ่งของ ทำให้ผู้คนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ใช้จ่ายเกินตัวและไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรง ทั้งมลพิษ ขยะอิเล็กทรอนิกส์ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและภาวะโลกร้อน ล้วนเป็นผลจากการขาดจิตสำนึกทางจริยธรรมในเรื่องความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Dalai Lama XIV, 1999) การพัฒนาจริยธรรมด้านนี้ต้องสร้างจิตสำนึกว่าการกระทำของปัจเจกบุคคลส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง และทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาโลกให้น่าอยู่สำหรับคนรุ่นต่อไป

4. จริยธรรมด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

สังคมดิจิทัลที่มีการแข่งขันสูงทำให้ผู้คนมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตัว ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีทัศนคติเชิงลบต่อผู้ที่แตกต่างจากตน ความขัดแย้งทางสังคม ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งถูก

ขยายให้รุนแรงขึ้นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีอัลกอริทึมเลือกแสดงเนื้อหาที่กระตุ้นอารมณ์ สร้างปรากฏการณ์ห้องสะท้อนเสียงที่ทำให้ผู้คนได้รับแต่ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเชื่อเดิมของตน จนขาดความเข้าใจมุมมองที่แตกต่าง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2556) จริยธรรมด้านนี้ต้องส่งเสริมการเปิดใจรับฟัง การเคารพความแตกต่างหลากหลาย การแสวงหาจุดร่วม และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างสร้างสรรค์

การสังเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาจริยธรรมคนในสังคมดิจิทัล

1. ความเชื่อมโยงระหว่างหลักพุทธธรรมกับปัญหาจริยธรรม

จากการศึกษาหลักพุทธธรรม 4 หมวด และจริยธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาคนในสังคมดิจิทัล 4 มิติ สามารถสังเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างหลักพุทธธรรมกับสภาพปัญหาจริยธรรมได้ดังนี้ หลักไตรสิกขาตอบโจทย์ปัญหาความซื่อสัตย์สุจริต เพราะเมื่อบุคคลมีศีลเป็นฐานพฤติกรรม สมาธิเป็นกำลังควบคุมจิตใจ และปัญญาเป็นแสงสว่างในการตัดสินใจ ย่อมสามารถต้านทานแรงจูงใจในการทุจริตได้ แม้ในสถานการณ์ที่มีโอกาสและแรงกดดัน หลักสังคหวัตถุ 4 ตอบโจทย์ปัญหาการเคารพสิทธิผู้อื่น เพราะส่งเสริมการสื่อสารด้วยปิยวาจา การแบ่งปัน การบำเพ็ญประโยชน์ และการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นรากฐานของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักพรหมวิหาร 4 ตอบโจทย์ปัญหาความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เพราะเมตตาและกรุณาสร้างจิตสำนึกในการดูแลเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิต มุทิตาลดความอิจฉาริษยาที่เป็นรากเหง้าของการเอารัดเอาเปรียบ และอุเบกขาช่วยให้ตัดสินปัญหาด้วยเหตุผลมิใช่อารมณ์ และหลักอริยสัจ 4 ตอบโจทย์ปัญหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เพราะให้กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้ง ค้นหาสาเหตุที่แท้จริง กำหนดเป้าหมายร่วม และหาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบด้วยปัญญา มิใช่ด้วยกำลังหรืออำนาจ ความเชื่อมโยงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมแต่ละหมวดมีบทบาทเฉพาะในการตอบสนองต่อปัญหาจริยธรรมแต่ละด้าน แต่ทั้งหมดเชื่อมโยงเป็นระบบเดียวกันที่เสริมกำลังซึ่งกันและกัน

2. การบูรณาการใน 3 ระดับ

การบูรณาการหลักพุทธธรรมสามารถดำเนินได้ใน 3 ระดับ ระดับที่หนึ่ง ระดับบุคคล โดยใช้หลักไตรสิกขาและสติปัฏฐาน 4 ในการฝึกวินัย สมาธิ และปัญญา ฝึกให้บุคคลมีสติรู้ตัวในทุกกิจกรรม สามารถควบคุมอารมณ์และความต้องการ แยกแยะสิ่งที่ถูกผิด และตัดสินใจอย่างรอบคอบ ระดับนี้เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด เพราะการพัฒนาจริยธรรมในระดับสังคมต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตใจของปัจเจกบุคคลก่อน ระดับที่สอง ระดับองค์กร โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งจริยธรรม ทานแปลงเป็นการแบ่งปันความรู้และทรัพยากร ปิยวาจาแปลงเป็นการสื่อสารภายในองค์กรอย่างสร้างสรรค์ อัตถจริยาแปลงเป็นการทำงานด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบเพื่อประโยชน์ขององค์กรและสังคม และสมานัตตตาแปลงเป็นการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2558; วรเศรษฐ์ บัวดอก, 2564) ระดับที่สาม ระดับสังคม โดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ผ่านสถาบันต่าง ๆ ในสังคม สถาบันครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังจริยธรรม พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้มีเมตตา มีน้ำใจ และเคารพผู้อื่น สถาบันการศึกษาสามารถบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยไม่จำกัดเฉพาะวิชาพระพุทธศาสนาแต่แทรกเข้าไปในทุกกลุ่มสาระ สถาบันศาสนาสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ธรรมด้วยภาษาร่วมสมัยที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ และสถาบันสื่อมวลชนสามารถมีบทบาทในการส่งเสริมค่านิยมทางจริยธรรมผ่านเนื้อหาที่สร้างสรรค์ แทนที่จะเน้นเนื้อหาที่กระตุ้นอารมณ์และสร้างความขัดแย้ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2564; Sivaraksa, 2005)

3. กระบวนการอริยสัจ 4 เพื่อการพัฒนาจริยธรรม

หลักอริยสัจ 4 ยังสามารถแปลงเป็นกระบวนการพัฒนาจริยธรรมอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ทุกข์ คือ การตระหนักและยอมรับว่าสังคมกำลังเผชิญวิกฤตจริยธรรม การรับรู้ปัญหาอย่างตรงไปตรงมาเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ทั้งในระดับบุคคลที่ต้องยอมรับจุดอ่อนของตนเอง และในระดับสังคมที่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหา ขั้นที่ 2 สมุทัย คือการค้นหาและวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริง ซึ่งในทางพุทธศาสนามีรากเหง้ามาจากอวิชชาและตัณหา ในบริบทสังคมดิจิทัลสาเหตุอาจรวมถึงค่านิยมวัตถุนิยม ระบบการศึกษาที่ไม่สมดุล อิทธิพลของสื่อดิจิทัลที่กระตุ้นกิเลส และโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการทุจริต (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559; Gethin, 1998) ขั้นที่ 3 นิโรธ คือ การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสังคมที่มีจริยธรรม เป็นสังคมที่คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากไม่รู้ว่าจะไปที่ไหน ก็ไม่มีทางไปถึงได้ ขั้นที่ 4 มรรค คือการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม โดยอาศัยหลักมรรคมีองค์ 8 ซึ่งครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ตั้งแต่ความคิด คำพูด การกระทำ การเลี้ยงชีพ ไปจนถึงความเพียร สติ และสมาธิ (Rahula, 1974)

สรุปผล

จากการศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมสำคัญที่สามารถนำมาบูรณาการกับการพัฒนาจริยธรรมคนในสังคมดิจิทัลมี 4 หมวด ดังนี้

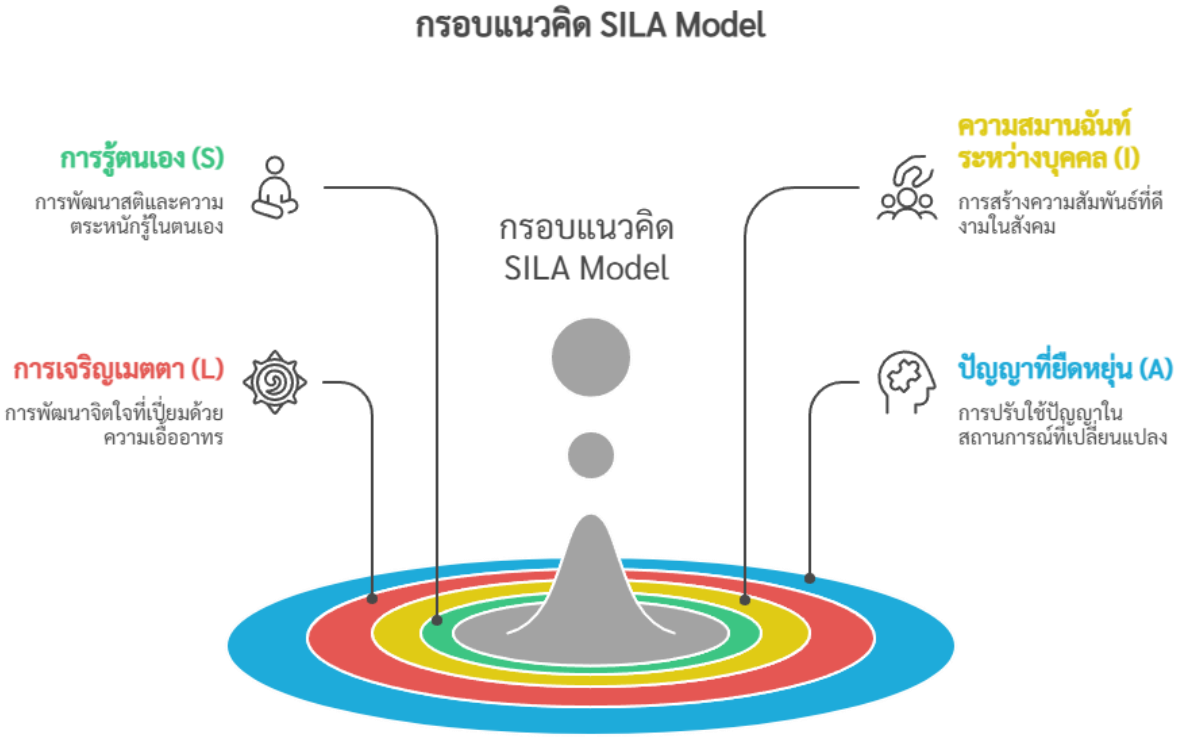
หมวดที่หนึ่ง หลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองผ่านศีล สมาธิ และปัญญา ช่วยให้บุคคลมีวินัย มีสติ และมีปัญญาในการตัดสินใจทางจริยธรรม พัฒนาโดยเริ่มจากการฝึกศีลเป็นฐานพฤติกรรม มีวินัยในการใช้เทคโนโลยี ไม่ใช้สื่อในทางที่เบียดเบียนผู้อื่น ฝึกสมาธิเพื่อให้จิตใจสงบมั่นคง ไม่ถูกครอบงำด้วยกระแสข้อมูลข่าวสาร และพัฒนาปัญญาเพื่อให้สามารถแยกแยะข้อมูลจริง-เท็จ ตัดสินใจทางจริยธรรมได้อย่างมีเหตุผล

หมวดที่สอง หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักพัฒนาจิตใจด้านเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ช่วยสร้างจิตสำนึกในการดูแลผู้อื่น ลดถ้อยคำสร้างความเกลียดชัง และส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม พัฒนาโดยเริ่มจากการเจริญเมตตาต่อคนใกล้ชิด แล้วขยายวงกว้างออกไปสู่สังคมและสรรพชีวิต ฝึกกรุณาผ่านกิจกรรมจิตอาสาและการช่วยเหลือผู้อื่น ฝึกมุทิตาเพื่อลดความอิจฉาริษยาในโลกออนไลน์ และฝึกอุเบกขาเพื่อให้สามารถมองปัญหาด้วยเหตุผลอย่างเป็นกลาง

หมวดที่สาม หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามผ่านการให้ การพูดดี การบำเพ็ญประโยชน์ และการวางตนเท่าเทียม ช่วยให้องค์กรและสังคมมีความสามัคคีและเกื้อกูลกัน พัฒนาโดยประยุกต์ใช้ในทุกระดับปฏิสัมพันธ์ ทานแปลงเป็นการแบ่งปันความรู้ ปิยวาจาแปลงเป็นการสื่อสารออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ อัตถจริยาแปลงเป็นจิตอาสาและการทำงานเพื่อส่วนรวม และสมานัตตตาแปลงเป็นการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ

หมวดที่สี่ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ กำหนดเป้าหมาย และดำเนินการแก้ไขตามมรรคมีองค์ 8 ช่วยให้สามารถรับมือกับปัญหาจริยธรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีปัญญา พัฒนาโดยการฝึกคิดวิเคราะห์ตามหลักเหตุผล ไม่ตอบสนองด้วยอารมณ์ มองปัญหาอย่างรอบด้าน และหาทางออกอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาจริยธรรมตามแนวพุทธธรรมทั้ง 4 หมวดนี้มีลักษณะเฉพาะสำคัญ คือ เน้นการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก มีความเป็นองค์รวม มีกระบวนการที่เป็นระบบ และมุ่งสู่การพัฒนาปัญญาเป็นเป้าหมายสูงสุด

องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมและแนวทางการบูรณาการกับการพัฒนาจริยธรรมของคนในสังคมดิจิทัล ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ SILA Model ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรม 4 หมวดเข้ากับสภาพปัญหาจริยธรรมในสังคมดิจิทัล 4 ด้าน อย่างเป็นระบบ SILA Model ได้มาจากกระบวนการสังเคราะห์ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมในสังคมดิจิทัลเพื่อระบุความต้องการเชิงจริยธรรม 4 ด้าน ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อระบุศักยภาพในการตอบสนองต่อปัญหาแต่ละด้าน และขั้นตอนที่ 3 จับคู่หลักพุทธธรรมกับปัญหาจริยธรรมและสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดที่มีความเชื่อมโยงเป็นระบบ

คำว่า SILA มีนัยสำคัญสองประการ ประการแรกเป็นคำภาษาบาลีที่หมายถึงศีลอันเป็นรากฐานของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา สื่อถึงการที่กรอบแนวคิดนี้มีพุทธธรรมเป็นรากฐาน ประการที่สองเป็นตัวย่อของกรอบแนวคิด 4 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 S - Self-awareness การรู้ตนเองบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับแนวคิดการรู้ตนเองสมัยใหม่ มุ่งตอบโจทย์ปัญหาจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต เมื่อบุคคลมีศีลเป็นฐานพฤติกรรม สมาธิเป็นกำลังควบคุมจิตใจ และปัญญาเป็นแสงสว่างในการตัดสินใจ ย่อมสามารถรู้จักตนเอง ควบคุมตนเอง และต้านทานแรงจูงใจในการทุจริตได้ มิตินี้เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาจริยธรรมทั้งหมด เพราะการพัฒนาภายนอกต้องเริ่มจากการพัฒนาภายในก่อน ดังที่พระธรรมปิฎก (2546) กล่าวว่า การศึกษาที่แท้จริงเริ่มจากการรู้จักตนเอง

มิติที่ 2 I - Interpersonal harmony ความสมานฉันท์ระหว่างบุคคลบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เข้ากับทักษะการสร้างความสัมพันธ์ในสังคมดิจิทัล มุ่งตอบโจทย์ปัญหาจริยธรรมด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น มิตินี้เน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ (ปิยวาจา) การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (อัตถจริยา) การแบ่งปันความรู้และทรัพยากร (ทาน) และการเคารพความแตกต่างหลากหลายปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม (สมานัตตตา) เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีงามในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว องค์กร ไปจนถึงสังคมโดยรวม

มิติที่ 3 L - Loving-kindness cultivation การเจริญเมตตาบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มุ่งตอบโจทย์ปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เมตตาช่วยสร้างความปรารถนาดีต่อสรรพชีวิต กรุณาสร้างจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่น มุทิตาลดความอิจฉาริษยาที่เป็นรากเหง้าของการเอารัดเอาเปรียบ และอุเบกขาช่วยให้วางใจเป็นกลางตัดสินปัญหาด้วยเหตุผล มิตินี้เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสังคมที่มีจริยธรรมและมีความเอื้ออาทร

มิติที่ 4 A - Adaptive wisdom ปัญญาที่ยืดหยุ่นบูรณาการหลักอริยสัจ 4 เข้ากับการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มุ่งตอบโจทย์ปัญหาด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปัญญาที่ยืดหยุ่นทำให้บุคคลสามารถวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมใหม่ ๆ ที่เกิดในสังคมดิจิทัลอย่างเป็นระบบ (ทุกข์) ค้นหาสาเหตุที่แท้จริง (สมุทัย) กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน (นิโรธ) และดำเนินการแก้ไขอย่างครอบคลุมทุกมิติ (มรรค) มิตินี้เป็นจุดสูงสุดของการพัฒนาจริยธรรม เพราะปัญญาที่แท้จริงย่อมนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องในทุกสถานการณ์

SILA Model มีลักษณะเป็นวงจรที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง เริ่มจาก S (การรู้ตนเอง) เป็นฐาน นำไปสู่ I (ความสมานฉันท์) ขยายสู่ L (การเจริญเมตตา) และสูงสุดคือ A (ปัญญาที่ยืดหยุ่น) ซึ่งจะย้อนกลับมาเสริมสร้างการรู้ตนเองให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เกิดเป็นวงจรแห่งการพัฒนาจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ความสำคัญของ SILA Model อยู่ที่การเชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมของพุทธศาสนาเข้ากับกรอบแนวคิดสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในหลากหลายบริบท ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว องค์กร และสังคม ทั้งในกลุ่มชาวพุทธและผู้ที่มิได้นับถือพระพุทธศาสนา เพราะเนื้อหาของแต่ละมิติมีความเป็นสากลและสอดคล้องกับหลักจริยธรรมร่วมของมนุษยชาติ (Keown, 2005)

เอกสารอ้างอิง

นิพนธ์ ศศิธร. (2562). จริยธรรมกับการพัฒนาสังคม: มุมมองจากพุทธปรัชญา. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 10*(1), 112–130.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม (ฉบับปรับขยาย)*. กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2556). *พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักธรรมเพื่อการสร้างสันติสุข*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรเศรษฐ์ บัวดอก. (2564). หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างความสามัคคีในการทำงาน. *วารสารพุทธจิตวิทยา, 6*(1), 1–8.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2558). *หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). *การศึกษา: มองเมื่อ 30 ปีก่อน*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

สุภาพร มากแจ้ง. (2560). การพัฒนาจริยธรรมในสังคมไทย: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 43*(2), 58–79.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง. (2559). พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนเอง. *วารสารพุทธจิตวิทยา, 1*(2), 30–38.

Aristotle. (2009). *The Nicomachean ethics* (D. Ross, Trans.). Oxford, England: Oxford University Press.

Dalai Lama XIV. (1999). *Ethics for the new millennium*. New York, NY: Riverhead Books.

Gethin, R. (1998). *The foundations of Buddhism*. Oxford, England: Oxford University Press.

Harvey, P. (2000). *An introduction to Buddhist ethics: Foundations, values and issues*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Kabat-Zinn, J. (2005). *Coming to our senses: Healing ourselves and the world through mindfulness*. New York, NY: Hyperion.

Keown, D. (2005). *Buddhist ethics: A very short introduction*. Oxford, England: Oxford University Press.

King, S. B. (2009). *Socially engaged Buddhism*. Honolulu, HI: University of Hawai'i Press.

Payutto, P. A. (1995). *Buddhadhamma: Natural laws and values for life*. Albany, NY: State University of New York Press.

Rahula, W. (1974). *What the Buddha taught.* (2nd ed.). New York, NY: Grove Press.

Sivaraksa, S. (2005). *Socially engaged Buddhism*. Delhi, India: B.R. Publishing.